

SẮC PHÁP LAM TỪ CUNG ĐÌNH HUẾ ĐẾN ĐƯỜNG PHỐ HIỆN ĐẠI

Bùi Thị Mai Anh
Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương
Email: maianhbui720@gmail.com

/Ngày nhận bài: **22/05/2025** /Ngày nhận bài sửa sau phản biện: **04/07/2025** /Ngày chấp nhận đăng: **11/07/2025**

TÓM TẮT

Sự phát triển ngày càng mạnh mẽ của ngành công nghiệp thời trang hiện nay đã thúc đẩy các nhà thiết kế tìm đến nguồn cảm hứng mới mẻ. Mang theo dấu ấn văn hóa truyền thống, nghệ thuật Pháp lam Huế là một tinh hoa mỹ thuật cung đình triều Nguyễn với bảng màu sống động, kỹ thuật chế tác công phu và hệ họa tiết phong phú, đang dần được đưa trở lại như một chất liệu văn hóa đặc biệt cho thiết kế thời trang hiện đại, năng động. Bài nghiên cứu mở ra hướng tiếp cận mới cho việc phát triển thời trang mang bản sắc Việt thông qua việc phân tích biểu hiện tạo hình và giá trị biểu tượng của họa tiết, màu sắc trong Pháp lam, kết hợp với vật liệu hiện đại và ngôn ngữ thiết kế đương thời. Các thiết kế là cầu nối giữa truyền thống và hiện đại, giữa tinh thần dân tộc và thị hiếu thẩm mỹ. Dù quá trình ứng dụng yếu tố văn hóa vào các thiết kế thực tế còn gặp nhiều thách thức. Từ khâu sản xuất và đưa ra thị trường nhưng chính những giới hạn đó lại là động lực khiến các thiết kế bền vững và có chiều sâu. Việc ứng dụng nghệ thuật trang trí của Pháp lam Huế vào thời trang hiện đại không chỉ góp phần giữ gìn một giá trị đang dần phai mờ, mà còn khẳng định tiếng nói văn hóa riêng biệt của dân tộc Việt Nam trong dòng chảy hiện đại hoá.

Từ khóa: Pháp lam Huế, thời trang dạo phố, họa tiết truyền thống, ứng dụng di sản, thời trang dạo phố

PHAP LAM HUE ROYAL COURT TO MODERN STREETS

ABSTRACT

The rapid growth of today's fashion industry has driven designers to seek new sources of inspiration. Hue enamel art, a quintessence of Nguyen Dynasty royal fine arts with its vivid color palette, elaborate techniques, and rich system of motifs, is being rediscovered as a unique cultural material for contemporary fashion design. The study opens up a new approach to the development of Vietnamese-style fashion by analyzing the visual expression and symbolic value of enamel patterns and colors, combined with modern materials and contemporary design language. Such designs serve as a bridge between tradition and modernity, between national spirit and aesthetic taste. Although applying cultural elements to practical designs still faces many challenges - from production to market introduction - these very limitations sustainably and depth. Integrating Hue enamel art into contemporary fashion not only helps preserve a fading heritage, but also affirms Vietnam's distinct cultural voice in the flow of modernization.

Keywords: Hue enamel, street fashion, traditional motifs, heritage application, street fashion

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Các giá trị di sản văn hóa kết hợp với các thiết kế hiện đại dần trở thành một xu hướng chiến lược quan trọng trong lĩnh vực thời trang trên toàn thế giới. Trong khi đó nghệ thuật Pháp lam Huế chính là một di sản mỹ thuật độc đáo của cung đình triều Nguyễn đủ tiêu chí đáp ứng xu hướng này, khi được khai thác để ứng dụng vào trong thiết kế thời trang dạo phố Pháp lam sẽ có thể tạo nên một trải nghiệm khá mới mẻ, và vừa hay khéo léo lan tỏa giá trị văn hoá của người Việt xưa. Thời trang dạo phố với đặc trưng là linh hoạt, tiện dụng và mang đậm tính cá nhân, chính là dòng thời trang lý tưởng để phối hợp cùng với các yếu tố trang trí nghệ thuật của Pháp lam. Rất phù hợp với màu men đặc trưng, họa tiết hoa văn, và

cấu trúc bố cục biểu tượng của Pháp lam. Sự kết hợp độc đáo này làm mới xu hướng phong cách của trang phục ứng dụng và tạo ra trải nghiệm mang đậm dấu ấn văn hóa, vì vậy nó có khả năng giúp cho người tiêu dùng sản phẩm thời trang nâng cao nhận thức về giá trị của di sản trong đời sống hiện đại ngày nay.

Nằm trong dòng chảy nghệ thuật cung đình triều Nguyễn, Pháp lam Huế là một kỹ thuật thủ công độc đáo, kết hợp giữa men màu và kim loại. Nghệ thuật này từng giữ vị trí then chốt trong việc trang trí kiến trúc và các nghi lễ cung đình. Trải qua thời gian, nghệ thuật này dần mai một và ít được biết đến trong đời sống đương đại. Tuy nhiên, trong bối cảnh sáng tạo ngày nay cùng sự thay đổi trong tinh thần duy trì giá

trị văn hóa của đặc sắc, việc phục dựng và vận dụng đem Pháp lam vào thiết kế hiện đại - đặc biệt là thời trang - không chỉ góp phần bảo vệ di sản, mà còn mở ra hướng tiếp cận mới cho những người trẻ, có thẩm mỹ cao đến gần với văn hóa truyền thống trong nhịp sống hàng ngày.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Phương pháp phân tích: Được sử dụng dùng để làm rõ các đặc điểm về giá trị thẩm mỹ chính của nghệ thuật Pháp lam Huế, trong đó bao gồm: màu sắc đặc trưng, họa tiết trang trí, chất liệu men và kỹ thuật chế tác. Từ đó làm cơ sở cho việc phân tích, tiến hành phân tích khả năng chuyên đổi các yếu tố này vào ngôn ngữ thiết kế thời trang hiện nay, đặc biệt là dòng trang phục đạo phố.

Phương pháp so sánh: Được vận dụng để đối chiếu giữa các trường hợp ứng dụng các nét đẹp của truyền thống vào thiết kế thời trang đường phố trên thế giới với thực tiễn nghiên cứu và ứng dụng thử tại Việt Nam. Việc so sánh giúp rút ra các xu hướng sáng tạo hiện nay, và đồng thời làm rõ những cơ hội hay thách thức khi đưa các yếu tố truyền thống như Pháp lam Huế vào ứng dụng thời trang đường phố hiện đại.

3. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

3.1. Giới thiệu tổng quan về nghệ thuật Pháp lam Huế

Pháp lam Huế là loại hình nghệ thuật trang trí mang đậm đặc trưng dấu ấn cung đình triều Nguyễn, các nghệ nhân xưa với tư duy thẩm mỹ thanh nhã và tay nghề có kỹ thuật chế tác tinh xảo đã làm nên loại hình có giá trị nghệ thuật vô giá. Có thể gọi loại hình này bằng hai tên gọi, Pháp lam hoặc gọi là Cảnh Thái Lam. Loại hình này có kỹ thuật chế tác đến từ nước Pháp và nước Anh, được du nhập về nước ta từ nhiều nơi nhưng chủ yếu phần lớn vẫn từ Trung Quốc, xuất hiện phổ biến vào đầu thế kỷ XIX dưới triều vua Minh Mạng. Theo tư liệu trong Đại Nam thực lục, vào năm Minh Mạng thứ 8 (1827), triều đình đã cho thành lập Pháp lam tượng cục tại kinh thành Huế. Vào thời kỳ hưng thịnh, Pháp lam thể hiện sự phối hợp văn hoá giữa tín ngưỡng phương Đông và phương Tây, xuất hiện phổ biến ở hầu hết trong không gian kiến trúc cung đình, lăng tẩm và các vật phẩm dùng trong các nghi lễ. Tuy nhiên, sau một giai đoạn phát triển rực rỡ, nghệ thuật Pháp lam dần suy tàn do tác động của biến động lịch sử và thay đổi thị hiếu cuối thế kỷ XIX.

Vùng đất cố đô Huế là nơi trung tâm quyền lực của vương triều Nguyễn, quần thể kiến trúc nơi đây đã in đậm dấu ấn lịch sử. Những công trình tại đây phản ánh kỹ thuật xây dựng tinh xảo và sự đa dạng về vật liệu, là nơi hội tụ nhiều loại hình nghệ thuật cung đình đặc sắc, trong đó có Pháp lam. Loại hình nghệ thuật này có kỹ thuật chế tác cầu kỳ tinh xảo và có tính biểu

tượng cao, không chỉ thể hiện gu thẩm mỹ đặc trưng của một thời đại mà còn góp phần định hình giá trị văn hóa lâu dài. Việc UNESCO công nhận Quần thể di tích Cố đô Huế là Di sản Văn hóa Thế giới vào năm 1993 đã khẳng định tầm vóc và ý nghĩa đặc biệt của di sản này đối với kho tàng văn hóa nhân loại. Ngày nay, nghệ thuật Pháp lam Huế không chỉ tồn tại ở không gian cung đình tại Đại điện, nó còn đang dần được sử dụng theo một hướng mới, các nhà thiết kế thời trang hiện nay đang tìm cách khai thác những đặc trưng thị giác như bảng màu, đường nét hoa văn và cảm hứng trang trí truyền thống để ứng dụng vào trang phục hiện đại.

Về mặt chất liệu, Pháp lam Huế được nghệ nhân sử dụng đồng làm nền chính, vì đồng là loại kim loại không chỉ bền mà còn chịu nhiệt tốt, rất thích hợp để giữ lớp men khi nung. Sau khi được xử lý sạch bề mặt, người nghệ nhân phủ một lớp men màu hỗn hợp giữa thủy tinh nghiền mịn và các oxit kim loại tạo màu lên bề mặt tấm đồng. Tiếp đó, sản phẩm được bỏ vào lò nung ở nhiệt độ cao, thường nung ở nhiệt độ dao động từ 800 đến 1000 độ C. Khi nung, lớp men chảy ra và bám chặt vào bề mặt kim loại, tạo thành một lớp phủ vừa bóng vừa có độ bền cao. Quá trình này đòi hỏi người làm phải cực kỳ cẩn thận: từ việc chọn kim loại, pha màu men cho đến canh nhiệt và thời gian nung. Chỉ một sơ suất nhỏ cũng có thể làm hỏng toàn bộ sản phẩm men có thể bị nứt, biến dạng hoặc lên sai màu. Bởi vậy, mỗi tác phẩm Pháp lam hoàn chỉnh đều là kết quả của công sức, tỉ mỉ và kinh nghiệm của nghệ nhân, chúng mang theo cả sự khéo léo và tinh thần của người làm ra chúng.

Về màu sắc, khác với các dòng men trang trí có xu hướng thiên về sự bắt mắt hoặc rực rỡ khác, bảng màu trong Pháp lam được sử dụng ở mức vừa đủ, cân trọng và mang tính biểu tượng cao. Các gam màu phổ biến là xanh lam trầm, đỏ son, vàng kim nhạt, trắng đục hay xanh ngọc nhạt, các màu sắc đều là sản phẩm từ sự kết hợp giữa khoáng chất và kỹ thuật xử lý nhiệt độ tinh vi. Khi được nung ở nhiệt độ cao, lớp men màu trên mặt đồng chuyển sang trạng thái bóng, tạo ra ứng dụng ánh sáng khai thác đặc biệt nên sống động hơn, vừa tỏa sáng về sang trọng, vừa giữ được sự trong trẻo vốn có - không chỉ dừng lại ở yếu tố thẩm mỹ, gắn liền với biểu tượng của ngũ hành và các triết lý phương Đông.

Hệ thống họa tiết Pháp lam Huế thường là những hình ảnh gắn với tín ngưỡng và thẩm mỹ cung đình như mẫu đơn, hoa sen, phượng hoàng, rồng, mây cuộn hoặc các motif hội văn. Những hình ảnh này được thể hiện công phu, theo bố cục cân đối, đối xứng, nhằm tạo nên cảm giác trang nghiêm và vẻ đẹp cao quý vốn là tinh thần đặc trưng của mỹ thuật hoàng cung. Nhìn vào các tác phẩm Pháp lam, người

xem có thể cảm nhận được chiều sâu và sự uyển chuyển nhờ cách tổ chức họa tiết theo nhịp điệu linh hoạt, tạo nên tổng thể hài hòa nhưng không đơn điệu. Không chỉ là chi tiết trang trí, bảng màu và họa tiết của Pháp lam còn phản ánh một hệ tư tưởng ảnh hưởng từ thế giới quan phương Đông với những ảnh hưởng rõ nét của Nho giáo và Phật giáo. Mỗi chi tiết, mỗi lớp men đều chất chứa trong đó một cách nhìn, một lớp nghĩa. Chính sự kết hợp giữa biểu tượng và cảm quan nghệ thuật ấy khiến cho mỗi tác phẩm Pháp lam trở thành một bản ghi chép tinh thần, một phương tiện truyền tải văn hóa hơn là một vật phẩm trang trí đơn thuần. Ngày nay, Pháp lam Huế dần được tiếp cận với góc nhìn mới, một góc nhìn đề cao sự giao thoa giữa truyền thống và đổi mới, nơi di sản có cơ hội sống lại trong những hình thức gần gũi hơn với đời sống. Với tư duy thiết kế hiện đại và sự tôn trọng giá trị truyền thống, Pháp lam có thể được các nhà thiết kế trẻ hồi sinh, góp phần tạo ra một diện mạo có chiều sâu mới mẻ cho nghệ thuật sáng tạo Việt Nam trong thế kỷ XXI.

3.2. Tái hiện nghệ thuật Pháp lam Huế trong thời trang dạo phố hiện đại

Streetwear (thời trang đường phố) không chỉ là xu hướng mà đã trở thành một phần không thể thiếu trong dòng chảy thời trang hiện đại. Nó thoải mái, linh hoạt, bắt kịp nhịp sống thành thị và quan trọng là phản ánh rõ cá tính người mặc. Nguồn gốc của loại trang phục dạo phố này từng gắn liền với văn hoá hiphop, skateboard và các văn hoá đường phố của Mỹ. Ngày nay ở thời hiện đại, văn hoá ăn mặc này lan rộng trên khắp toàn cầu và ảnh hưởng mạnh tới giới trẻ, đặc biệt là với Gen Z. Không chỉ đơn thuần là lựa chọn khi ăn mặc thường nhật, streetwear còn trở thành phương tiện để thể hiện cái tôi cá nhân, giúp cho người mặc có thể thể hiện gu thẩm mỹ, phong cách và tư duy sáng tạo thông qua cách lựa chọn phom dáng, chất liệu, sự kết hợp phụ kiện một cách có chủ đích. Thời trang dạo phố hiện đại tác động đến cả ngôn ngữ giao tiếp và lối suy nghĩ cũng như cách thức tiếp nhận kiến thức, vì vậy đây có thể là nơi khá mới mẻ đến truyền tải những loại hình nghệ thuật có thể còn xa lạ với đa số mọi người.

Ở Việt Nam, thời trang dạo phố đang dần trở thành một sân chơi sáng tạo thực sự dành cho giới trẻ yêu thích thiết kế. Đây là nơi để thử nghiệm, để phá cách, để mỗi người có thể thỏa sức thể hiện cái tôi riêng qua từng đường kim mũi chỉ. Giữa một thị trường thời trang luôn xoay nhanh theo những trào lưu mới, có không ít bạn trẻ lại chọn cách quay ngược về với chất liệu truyền thống để tìm một lối đi riêng. Dù không phải là lựa chọn quá mới mẻ, nhưng trong thời điểm hiện tại hướng tiếp cận này lại cho thấy hiệu quả rõ rệt. Bởi thế hệ trẻ ngày nay đã bắt đầu quan tâm nhiều hơn đến việc giữ gìn bản sắc, họ muốn mặc không chỉ

để đẹp mà còn để nói điều gì đó về gốc gác, về những điều thuộc về văn hóa dân tộc. Những thương hiệu như Hanbok Wave (Hàn Quốc), BAPE (Nhật Bản) hay VUNGO&SON (Việt Nam) là ví dụ rõ ràng họ không có “khoe” truyền thống một cách rườm rà, mà biết chọn cách đưa vào vừa đủ, tinh tế, và hợp thời. Có người sử dụng họa tiết thổ cẩm, người thì thử nghiệm với kỹ thuật nhuộm chàm hay họa tiết gốm sứ. Nó cho thấy rằng, nếu biết cách khai thác, văn hóa truyền thống không hề cũ kỹ, mà còn là chất liệu cực kỳ sống động để thổi hồn vào thời trang hiện đại. Những thiết kế này thường không quá cầu kỳ, nhưng lại đủ để tạo nên cá tính rõ ràng giữa một rừng phong cách công nghiệp hóa khô khan.

3.3. Ứng dụng nghệ thuật trang trí của Pháp lam Huế

Nghệ thuật Pháp lam Huế có bảng màu đa dạng và nó nổi bật với các gam màu sau đây: xanh lá, đỏ, vàng, trắng, xanh lam và đen. Trong ứng dụng vào thiết kế thời trang dạo phố, màu xanh lam có thể giữ vai trò chủ đạo. Màu sắc này đặc biệt phù hợp để áp dụng trên các chất liệu quen thuộc như denim trong áo khoác, quần jeans, giúp kết nối yếu tố truyền thống với phong cách hiện đại. Để góp phần tạo nên diện mạo mới mẻ, cá tính nhưng vẫn gợi nhắc đến nét văn hóa đặc trưng của Pháp lam Huế thì việc phối hợp các gam màu tương đồng hoặc dùng những gam màu nổi bật làm điểm nhấn trên các chi tiết thiết kế là rất quan trọng.

Bên cạnh màu sắc, họa tiết cũng là phần không thể thiếu trong Pháp lam Huế. Những hình quen thuộc như hoa mẫu đơn, hoa sen, mây nước, rồng phượng... các họa tiết này được đưa vào nghệ thuật trang trí với quan niệm thẩm mỹ và nhân sinh quan của văn hoá cung đình xưa. Mẫu đơn tên khác là phú quý hoa, đại diện cho sự nữ quyền và vẻ đẹp viên mãn phú quý trong văn hoá Á Đông. Sen là biểu tượng của sự thanh sạch, tượng trưng cho đạo đức gắn liền với hình ảnh người quân tử trong triết học Nho giáo. Còn rồng phượng thì đại diện cho quyền lực, sự cao quý và sự hoà hợp giữa âm và dương. Khi đưa vào thời trang, những họa tiết này có thể được làm đơn giản lại, cách điệu hoặc phối hợp thêm với kỹ thuật đồ họa hiện đại miễn sao vẫn giữ được cái hồn ban đầu. Trong việc ứng dụng vào thiết kế thời trang có thể phối hợp với nền vải trơn đơn giản để làm nổi bật họa tiết. Các chi tiết thêu, viền trang trí hoặc phụ kiện giữ tổng thể trang phục hài hòa, giúp làm nổi bật các họa tiết Pháp lam.

Việc đưa nghệ thuật Pháp lam Huế vào trong thời trang đường phố không chỉ là chuyện dùng lại màu sắc hay họa tiết có sẵn. Quan trọng là cách xử lý kiểu dáng sao cho phù hợp với người mặc ngày nay. Ngoài ra, có thể áp dụng vào các thiết kế mang tính ứng dụng cao như bomber, chân váy, áo crop-top hay váy

xếp tầng, bằng cách điểm nhẹ họa tiết Pháp lam theo hướng tối giản. Cách làm này vừa giữ được tinh thần di sản, vừa phù hợp với xu hướng đặt cái cũ bên cạnh cái mới mà không bị chênh. Không cần sử dụng quá nhiều họa tiết, chỉ cần một đường viền, một góc thù hay hình in nhỏ đã đủ gợi nhắc tinh thần văn hóa.

3.4. Đánh giá và tiềm năng phát triển

Việc đưa Pháp lam Huế vào trang phục đời thường không chỉ là cách làm mới sản phẩm, mà còn giúp di sản được nhắc lại theo một cách khác. Trong thiết kế hiện đại, nếu biết chọn lọc, những yếu tố như màu men, họa tiết cung đình hay bộ cục cân đối hoàn toàn có thể đem ra ứng dụng mà không khiến trang phục bị rối hay khó mặc. Pháp lam có cấu trúc họa tiết rõ ràng, ứng dụng vào trang phục để đem lại hiệu quả nghệ thuật cao. Pháp lam không còn giới hạn trong không gian cổ kính, mà trở thành chất liệu sáng tạo đầy tiềm năng trong ngữ cảnh mới với vẻ đẹp huyền hoặc từ lớp men rực sáng, bộ cục trang trí chặt chẽ cùng bảng màu gắn với triết lý Á Đông. Việc đưa Pháp lam vào thời trang đường phố không phải chỉ để là tạo điểm nhấn thị giác. Quan trọng hơn, nó gợi lại ký ức, khiến người mặc thấy gần hơn với văn hóa mà họ vốn quen thuộc. Mỗi họa tiết, mỗi lớp men đều có câu chuyện. Nhưng chỉ cảm hứng thôi thì không đủ để có thể thực hiện. Muốn đi xa, phải làm nghiêm túc: chọn chất liệu kỹ, xử lý chín chu, và biết cách giới thiệu để người ta hiểu và quan tâm. Nếu làm tới nơi tới chốn, thì đây không chỉ là thời trang - mà còn là cách để di sản tiếp tục sống, theo cách gần gũi và thực tế hơn. Với Pháp lam, điều đáng quan tâm không chỉ là bề mặt chất liệu, còn phải chú ý đến tư duy thẩm mỹ cung đình, sự cân bằng nghệ thuật và tính biểu tượng. Cần đem được những nguyên tắc ấy vào ngôn ngữ thiết kế hiện đại để đạt được hiệu quả khai thác đủ sâu và nghiêm túc tôn trọng văn hóa nghệ thuật của Pháp lam.

Không những vậy, Pháp lam có cấu trúc hình học và màu men bắt ánh sáng rất dễ ứng dụng vào các kỹ thuật công nghệ hiện đại ngày nay. Pháp lam hiện vẫn đang bị đóng lại trong khung “cổ vật cung đình Huế”, chưa có nhiều bước chuyên hoá thành thiết kế hiện đại đúng nghĩa mà có chăng cũng chỉ là các thiết kế trang phục trình diễn bắt mắt chưa phù hợp với số đông. Cần phải có những nhà thiết kế trẻ cá tính dám dịch chuyển nó sang một không gian mới, đó chính là đem Pháp lam đưa vào streetwear, những phụ kiện techwear, các thiết kế số.

4. KẾT LUẬN

Việc đưa Pháp lam Huế vào thời trang dạo phố không chỉ giúp làm mới hình ảnh, mà còn mở ra cơ hội để di sản được nhìn lại và tiếp tục sống theo một cách khác. Trong dòng chảy hiện đại, giữ được tinh thần truyền thống là điều không dễ. Nhưng nếu biết tiết chế và lựa

chọn đúng chi tiết, những yếu tố như họa tiết, màu men hay bộ cục đặc trưng vẫn có thể xuất hiện trong thiết kế mà không khiến trang phục trở nên nặng nề. Nhưng nếu xử lý khéo, những họa tiết cung đình, màu men đặc trưng hay bộ cục đối xứng của Pháp lam vẫn có thể đưa vào thiết kế mà vẫn giữ lại được tính ứng dụng.

Mang nghệ thuật của Pháp lam Huế vào hay bất kỳ yếu tố truyền thống nào khác vào streetwear là minh chứng rằng di sản có thể tồn tại mãi khi vẫn còn được trân trọng. Những giá trị xưa cũ không cần phải đứng yên trong các viện bảo tàng, nó có thể đồng hành trên trang phục thường ngày cùng lớp trẻ. Và khi thời trang có thể làm được điều đó, sự tiếp nối văn hóa không cần phải hô khẩu hiệu hay ép buộc ai tin vào giá trị của quá khứ. Nó nằm ở việc khiến người ta muốn mặc nó, tự thấy có gì đó thuộc về mình trong từng cái áo, cái họa tiết, trong lớp men hay đường cắt. Giữa dòng chảy thời đại, điều đáng giá nhất không phải là cái mới lạ, mà là cách người ta giữ lại cái cũ theo một cách không cũ nữa. Thời trang dạo phố nếu chỉ dừng ở bề nổi sẽ trôi theo mùa vụ. Vì vậy nếu không gắn liền với giá trị, nó cũng chỉ là một chuỗi lặp lại của vòng lặp thị hiếu mà thôi. Trong hành trình đó, Pháp lam Huế không chỉ là chất liệu trang trí - mà là di sản sống, sẵn sàng được định nghĩa lại trong ngữ cảnh của hôm nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Đỗ Hữu Triết. (2020).** *Phục chế và sản xuất thành công pháp lam trong trùng tu di tích Huế*, **Tạp chí Xứ Thanh**.
- Nguyễn Hoàng Anh. (2023).** *Pháp lam xứ Huế: Sắc một thuở còn vương - Kỳ 2*.
- Nguyễn Thị Hạnh. (2020).** *Pháp lam Huế - Di sản độc đáo của triều Nguyễn*, **Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển**.
- Nguyễn Ngọc Tình, Đào Duy Anh. (2023).** *Đại Nam thực lục*, **Nxb Giáo dục**.
- Nguyễn Hữu Thông. (2023).** *Mỹ thuật Huế*, **Nxb Thế Giới**.
- Nhiều tác giả, Việt Anh dịch. (2023).** *Huế đẹp như tranh*, **Tạp san Bulletin des amis du vieux Hue**, **Nxb Thế Giới**.
- Trần Đức Anh Sơn. (2021).** *Tổng quan về pháp lam và nhận thức mới về Pháp lam Huế thời Nguyễn*, **Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển**.